

5. Новый тлумачний словник української мови. У чотирьох томах. Том 2 / укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К.: Видавництво «Аконіт», 2001. – С. 14. – 911 с.
6. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – К. МАУП, 2005. – 792 с.
7. Розумний М. Ідея і нація в інформаційну епоху / Розумний М. – Харків: Майдан, 2006. – 340 с.
8. Савойская С. Языковая политика государства и языковая коммуникативная политика: компаративистский анализ / С. Савойская // Научная дискуссия: вопросы социологии, политологии, философии, истории. № 10 (19): сборник статей по материалам XIX международной заочной научно-практической конференции. – М., Изд. «Международный центр науки и образования», 2013. – С.134-139. – 164 с.
9. Сучасний словник мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів / уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2008. – С. 246. – 798 с.

Савойская С. В. Роль и значение языковой коммуникативной политики и политической культуры в развитии украинского поликультурного общества

В статье исследуется языковая коммуникативная сущность политической культуры, которая формирует поведение, взгляды, убеждения, сознание и жизненную позицию индивидуумов, групп, общностей, социума и нации. Автор рассматривает роль, значение и двойственную составляющую этого явления, упреждая формирование у политиков и граждан конфронтационное мышление на уровне своей/ чужой.

Ключевые слова: языковая коммуникативная политика, политическая культура, украинское поликультурное общество, отрасль, язык, коммуникация, консенсус.

Savoyskaya S. Role and value of linguistic communicative policy and political culture in development of Ukrainian multicultural society

Linguistic communicative essence of political culture, which forms a conduct, looks, persuasions, consciousness and vital position of individuals, groups, communities, society and nation, is probed in the article. An author examines a role, value and ambivalent constituent of this phenomenon, preventing the formation of politicians and citizens confrontation thought at level insider/ stranger.

Keywords: linguistic communicative policy, political culture, Ukrainian multicultural society, industry, language, communication, consensus.

УДК 321.01

Тімашова Вікторія Михайлівна,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки Національної академії внутрішніх справ

**СУПУТНЯ СТРУКТУРНА АТРИБУТИКА ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА**

У статті досліджується зміст, місце і взаємозв'язок політичної культури в соціологічному аспекті обширу політичної сфери. На прикладі поліетнічної України акцентовано на особливостях її політичної культури і, як наслідок, своєрідності її маргінальному забарвленні сучасних політичних процесів.

Ключові слова: культура, політична культура, політична система, поліетнічне суспільство, глобалізація, універсалізація.

Ще античні мислителі (Антифонт, Платон, Марк Аврелій та ін.) бачили в структурі особистості кілька різних осіб – людину економічну (homo economicus), людину етнічну

(homo ethnicus), людину політичну (homo politicus), людину мислячу (homo creations), людину творчу (homo indifferenticus) і т. д. Платон у цьому людському «міксі» виокремлював політичного, етнічного і творчого чоловічків, стверджуючи, що рівновага і балансова стабільність людського співжиття можуть бути порушені, якщо всередині нас повстане один із них [10, с. 229].

М. Доган і Д. Пелассі зазначають, що саме культура, яка визначає позиції людей, відчутно впливає на форми політичної активності, є сутнісним елементом політичного життя народу [7, с. 98-105]. Політична культура, як правило, розглядається як система засвоєних суб'єктами *політичних відносин*, які орієнтовані на: 1) *пізнання* (знання та уявлення про політичну сферу); 2) *емоції* (ставлення до політичних об'єктів); 3) *оцінку* (оціночних суджень) про політичні об'єкти та політичну систему. Під останнім іноді розуміють моральні аспекти політичної культури. З цим можна погодитися, оскільки саме криза моральна призводить до негативних змін у політичній культурі та етиці влади. І це можна побачити на прикладі України, яка із суверенітетом отримала деполаризацію суспільства, а разом з цим насадження міфу про те, що можна нехтувати мораллю заради досягнення успіху [4, с. 243].

Російський політолог К. С. Гаджієв у праці «Політична культура: теорія і національні моделі» (1994 р.) уточнює, що особливість політичної культури полягає в тому, що вона не являє собою політику чи політичний процес в їх реальному втіленні, а є комплексом уявлень тієї чи іншої національної чи соціально-політичної спільності про світ політичного, закони і правила їх функціонування. Часто політичну культуру розглядають як сукупність політичних позицій або через поведінку суб'єктів політики.

Г. Алмонд і С. Верба у своїй книзі «Громадянська культура» (1963 р.), аналізуючи політичні системи Англії, Італії, ФРН США та Мексики, виокремили три основні типи політичної культури: патріархальний (громадяни не цікавляться політикою), підданський (населення розглядає себе не як учасників політичних процесів, а як підданих) та активістський (цікавість громадян до політиків та участь у політиці). Науковці сходяться на тому, що на пострадянських просторах має місце патріархально-підданський тип політичної культури, що говорить про нерозвиненість громадянського суспільства та його неготовність брати участь у формуванні й розвитку держави.

З урахуванням того, що Україна є поліетнічною країною, актуальною є думка Л. Даймона, який зазначав, що говорити про політичну культуру нації можна, якщо розуміти її як суміш або рівновагу різних субкультур в межах однієї країни. При цьому різниця між основними культурними установками часто більша в межах однієї нації, ніж між ними [5, с. 884–885].

Саме приналежність до визначеної етнічної групи чи народності обумовлює неоднорідність, строкатість культури, яку можна порівняти з ковдрою, виконаною у стилі «печворк», тобто зшитою з багатьох клаптиків різної тканини з багатоколірним візерунком. Це і пояснює існування в одній країні багатьох субкультур («острівковість» культури), що є явищем цілком природним. Особливо це притаманне транзитному суспільству, тобто суспільству, яке будує нову державну модель, яким і є Україна.

Разом з тим, поліетнічне суспільство сучасної України неточно й некоректно назвати багатонаціональним, оскільки в його складі перебувають не тільки нації, а й донаціональні народи, тобто такі, які перебувають на різних стадіях розвитку. На глибоке переконання академіка І. М. Варзара, це й обумовлює ланцюг волаючих нонсенсів і дисфункцій: з геополітичної точки зору Україна є європейською, з економічної – центрально-азійською державою, а реальний зміст державної політики є антигуманно-деспотичним [3, с. 258].

Нині існує багатоманітна типологія явища політичної культури, але особливе місце посідає виокремлення західного і східного типів політичної культури. Дослідження цих двох типів політичної культури набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та міжцивілізаційних конфліктів. Оскільки Україна є країною поліетнічною, в ній присутні елементи і східної, і західної культур. Наприклад, населення Заходу України більш

індивідуалістичне, тяжіє до влаштування особистого життя, побуту, внутрішньо більш дисципліноване, вимогливіше ставиться до себе та інших. Населенню Сходу України більш притаманний колективістський підхід до життєвих проблем, прагнення до надособистісних цілей, милосердя, співчуття до слабих. При цьому відмінність від політичної культури європейських народів проявляється насамперед у нехтуванні законів, їх вибірковій дії, особистісному емоційному ставленні до влади, тяжінні до авторитарного стилю управління і т. д. Звідси особливостями політичних процесів в Україні є такі: 1) політична сфера життя присутня тією чи іншою мірою в суспільних, і, навіть, особистих відносинах; 2) політичні партії виступають представниками певного світогляду; 3) опозиційні партії і еліти, які претендують на владу, часто стають ініціаторами революційних рухів; 4) високі темпи рекрутування нових політиків; 4) відсутня єдина думка щодо легітимності цілей і засобів; 5) процес прийняття політичних рішень майже не залежить від масштабності й інтенсивності політичних дискусій; 6) при розв'язанні державних проблем часто переважають емоції; 7) для значної частини громадян характерна повна і безумовна відданість харизматичним лідерам і т. п. Ураховуючи вплив «етнічного чоловічка», можна стверджувати про наявність фрагментарної політичної культури, політичної пасивності і патерналізму, що означає майже повну відсутність демократії.

До цього можна додати, що майже все населення України межує або животіє на межі бідності, а бідняк, жебрак не можуть бути патріотами, політичними громадянами, особою, свідомою своєї державотворчої місії. У політиці взагалі, в державотворчій політиці зокрема, вони – безликі асуб'єкти, маргінали, у кращому випадку – аморфні учасники охлократичних «витівок» та «диких страйків» [3, с. 163].

У роботі П. Бурд'є «За політику моралі в політиці» зазначено, що зміни в політичній культурі можливі тільки через інституціональні засоби, тобто чекати, що політик зміниться у бік служіння народу, тільки працюючи над собою, навряд чи можливо. Разом з тим, незважаючи на заперечення з боку деяких науковців щодо введення в політичну теорію поняття «політична культура», концепт політичної культури має вагоме значення, оскільки саме він протистоїть інституціональному (прагматичному) розумінню політики і є суттєвою альтернативою моделі раціонального вибору при поясненні політичної поведінки [2].

Політична культура пострадянських країн, у тому числі України, є складним, строкатим і багатовекторним явищем. Скажімо, С. Ліпсет звертає увагу на те, що культурними факторами, пов'язаними з особливостями попереднього історичного розвитку, виключно важко маніпулювати. Політичні інститути (наприклад, виборчі системи) змінити значно легше, це потребує набагато менше часу, аніж зміна усталених моральних цінностей [9, с. 35-40]. Але із встановленням демократичних інститутів автоматично не зміниться на краще мораль, етика, поведінка тощо, що є проявами культури людини. Деякі дослідники пишуть, що політична культура набувається в процесі політичного життя, тобто не залежить від попередньо сформованих моральних норм і цінностей людини. Але, чомусь видається, що з аморальної людини, яка нехтує беззаперечними людськими цінностями, аж ніяк не вийде політик, який опікується потребами суспільства.

Виходячи з цього, в науковій літературі, розглядаючи політичну культуру як цікавий і самобутній феномен, говорять про потужну диференціацію політичної культури на культуру еліт та не-еліт. Це пов'язано з тим, що представники як влади, так і опозиції все більше відриваються від розуміння потреб та очікувань народу, своєї відповідальності. При цьому слово «відповідальність» вже нав'язло в зубах. Вважаємо, що найкраще пояснив ціннісний аспект цього поняття російський письменник І. О. Бунін у своєму есе «Освобождение Толстого». Бунін пише, що Л. М. Толстой в останні роки життя говорив, що людське життя поділяється на фазиси, які добре пояснює древня індуська мудрість: «...человек должен пройти два пути в жизни: Путь Выступления и Путь Возврата. На Пути Выступления человек чувствует себя сперва только «формой», своим временным телесным бытием, своим обособленным от всего ... и живет корыстью чисто личной; затем корысть его расширяется,

он живет не только собой, но и жизнью своей семьи, своего племени, своего народа, и растет его совесть, то есть стыд корысти только личной, хотя все еще живет он жаждой «захвата», жаждой «брать». На Пути же Возврата теряются границы его личного и общественного «Я», кончается жажда брать – и все более растет жажда «отдавать» (взятое у людей, у природы, у мира): так сливается сознание, жизнь человека с Единой Жизнью, с Единым Я – начинается его духовное существование» [1, с. 15]. Тобто, коли жити для блага людей стає внутрішньою потребою, тоді людина може бути політиком, бо виходить за межі свого егоїстичного, сімейного і найближчого колективного «Я».

Російський політолог С. Кара-Мурза вважає, що ціннісний конфлікт з населенням розриває узи «горизонтального» товариства і розколює моральну спільність, яка тільки й може створити «розумну економіку» [4, с. 244].

Якщо найближчим часом ситуація не зміниться на краще, цей політичний тип культури еліти може стати на заваді суспільного розвитку, демократизації, побудови громадянського суспільства. Дослідники ведуть мову про вкорінення на пострадянському просторі такого небезпечного явища, як неопатрімоніалізм. Це означає, що основними особливостями політичних процесів в Україні є, по-перше, «всюдисюдність» держави, яка існує не поряд із суспільством, а над ним; по-друге, в системі інститутів державного управління значне місце посідають представники бюрократичного корпусу (часто пов'язані сімейними і родинними зв'язками); по-третє, нерозвиненість інституту громадянського суспільства (існування поряд традиційних і напівтрадиційних форм), відсутність механізмів його впливу на прийняття політичних рішень.

На початку XXI ст. Україна стала частиною світу, який стрімко уніфікується, що пов'язано з процесами глобалізації, але зовсім не означає, що сформований в результаті цього впливу простір досяг економічної, правової чи культурної цінності. Безпека сучасного світу настільки ненадійна, що політики й міжнародні організації часто даремно намагаються знайти консенсус на основі політичного позитивізму, чистої прагматики. І це часто не вдається якраз через відсутність у діалозі ціннісно-нормативного змісту партнерських принципів, заснованих на відмові втручатися і трактувати чужі життєві світи і культури, перекроювати чужі простори, примушувати когось жити за чужими зразками.

Будь-яка культура (у тому числі й політична) багата настільки, наскільки різноманітна кількість її складових, і, навпаки, чим менш диференційоване її культурне життя, тим однотипніша і, відповідно, простіша, примітивніша культура. Тенденціям нинішнього етапу глобалізації відповідає новий універсалізм, який не передбачає повного підкорення приватного і особливого загальному і цілому. Універсалізм нового типу здатен надавати ціннісного характеру ідеалам інших культур [6, с. 136–151].

Але поряд з цим глобалізація помітно універсалізує, нівелює культурні відмінності між народами. Відчуження народу від влади і власної культури дедалі більше виступає ознакою глобалізації. Навряд чи можливий світ з єдиною універсальною культурою, як і людство з єдиним способом життя у майбутньому. Населення окремих країн і культур, мігруючи до інших країн і культур, залишається з елементами власної культури, чим створює проблеми в іншому соціальному і етнічному середовищах. Все частіше це населення не розчиняється природно в титульній нації, а поселяється окремими локальними осередками, не допускаючи «чужаків» на свою «захоплену» територію. Наслідком цих процесів є те, що в глобальному масштабі розвивається нова політична архітектура, за якої відродження етнічних культур починає домінувати над національними культурами, вступаючи з ними в складні й суперечливі відносини. При цьому національна належність людини втрачає свою значимість, а більш суттєвою починає усвідомлюватися її етнічна належність [8, с. 105–135].

Отже, підсумовуючи роздуми щодо політичної культури, сформуємо кілька тез.

По-перше, в процесі державно-політичної суверенізації здійснюється практична взаємодія економіки, політики і культури як результат рівноважної дії (за Платоном)

«внутрішніх чоловічків» – економічного, політичного, творчого, – і, обов'язково, – етнічного.

По-друге, саме поліетнічність України, тобто не тільки значна кількість народів-етносів, що заселяє її території, а й перебування цих народів на різних ступенях розвитку, зумовлює важкість і неповороткість політичних процесів в Україні, що відбивається і на формуванні політичної культури, яка набуває рис маргінальності.

По-третє, у трансформаційних процесах, учасником яких є Україна, політична культура слугує своєрідним маркером демократії, оскільки без високої політичної культури еліт і не-еліт неможливо вилізти з «свразійської ями».

Література:

1. Бунин И. А. Собрание сочинений : В 6-ти т. Освобождение Толстого ; О Чехове ; Воспоминания; Дневники ; Статьи / редкол. : Ю. Бондарев, О. Михайлов, В. Рынкевич. – М.: Худож. лит., 1988. – 719 с.
2. Бурдьё П. Социология политики / Бурдьё ; пер. с фр. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
3. Варзар І. М. Із контекстів минулих літ: Вибране в концептуальних і мемуарних вимірах. – К.: ФАДА, ЛТД, 2003. – Кн. 1 : Держава і етнос у політологічному дискурсу. – 592 с.: іл., портр. – Укр., рос. – бібліогр.: с. 520-547. – С. 169.
4. Василевська Т. Е. Політична культура та етика влади / Т. Е. Василевська // Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2011. – Вип. 3 (53). – С. 240–249.
5. Даймонд Л. Консолідація демократії і політична культура / Л. Даймонд // Демократія : антологія / упор. О. Проценко. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 882–942 («Політичні цінності». Вип. 1).
6. Дианова А. М. Процессы универсализации культуры в контексте глобализации / А. М. Дианова // Культура на рубеже XX–XXI веков: глобализационные процессы. – М.: ГИИ, 2005. – С.136–151.
7. Доган М. Сравнительная политическая социология / М. Доган, Д. Пеласси // Соц.-полит. журнал. – 1994. – С. 98–195.
8. Костина А.В. Этнокультурный ренессанс начала XXI века: особенности, противоречия, суждения / А. В. Костина // Культура на рубеже XX–XXI веков: глобализационные процессы. М.: ГИИ, 2005. – С. 105–135.
9. Липсет С. М. Роль политической культуры / С. М. Липсет // Пределы власти. – 1994. – № 2–3. – С. 35–40.
10. Платон. Сочинения : в 4 т. / Платон. – М.: Мысль, 1968. – 623 с. – Т. I. – 1968. – 622 с.

Тимашиова В. М. Сопутствующая структурная атрибутика политической сферы современного общества: политическая культура

В статье исследуется содержание, место и взаимосвязь политической культуры в социологическом аспекте простора политической сферы. На примере полиэтничной Украины акцентировано на особенностях ее политической культуры и, как следствие, своеобразии и маргинальной окраске современных политических процессов.

Ключевые слова: культура, политическая культура, политическая система, полиэтничное общество, глобализация, универсализация.

Timachova V. Related structural attributes political spheres of modern society: political culture

The article examines the content, location and interconnection of political culture in the sociological aspect expanse of the political sphere. For example multiethnic Ukraine paid to the

peculiarities of its political culture and, consequently, identity and marginal staining contemporary political processes.

Keywords: *culture, political culture, political system, poly-ethnic society.*

УДК 342.159.935(477)

Федорів Христина Іванівна,
аспірантка кафедри політології ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ (ПРИКЛАД УКРАЇНИ)

Політика пам'яті – це надзвичайно потужний засіб, що впливає на світосприйняття особи та громадянина. Розуміючи це, влада вдало намагається сформуванати своє бачення цього явища. Тому у статті аналізується процес становлення та сучасний стан державної політики пам'яті в Україні крізь призму діяльності інституту президентства, оцінюються недоліки та перспективи вдосконалення державного управління в згаданій сфері.

Ключові слова: *політика пам'яті, діяльність президента, карта «пам'яті», місія «пам'яті».*

XX століття для суспільств ознаменувалось усвідомленням все більшого зростання колективної пам'яті. Пам'ять людства про своє минуле, виникнення, еволюцію, сьогодення одночасно об'єднує й роз'єднує людей на Землі. Для суспільств пострадянського періоду надзвичайно характерними є намагання швидкими темпами вибудувати актуальну лінію історії, яка б заперечувала попередній історичний канон і водночас нав'язувала до нової «правдивої» історичної традиції.

Сучасний стан пам'яті українського суспільства характеризується існуванням одночасно різних моделей, які належать окремим групам населення. Існують кілька версій історичного розвитку України у суспільній свідомості. Особливо це стосується XX століття і питань, пов'язаних із становленням незалежної держави. Даються різні оцінки не лише окремим фактам і подіям минулого, а також взагалі політиці радянської влади відносно України [7]. У своїх дослідженнях Ігор Гирич і Юрій Шаповал говорять про територіальний принцип розділення пам'яті: «існування різних історичних пам'ятей для різних регіонів України є причиною роз'єднаності й поділу на два головних регіони: української європейської і радянсько-російської євразійської орієнтації» [1].

Оцінка державної політики дає підстави виокремити етапи її встановлення, які характеризуються суттєвими відмінностями. Пропонуючи періодизацію, ми виходимо з того, що на теренах України цей сегмент політики спрямовується президентом. Коротко охарактеризувати їхню діяльність можна так: Леонід Кравчук – національно-романтична, Леонід Кучма – територіально-державницька, Віктор Ющенко – національно-духовна, Віктор Янукович – економічно-державна.

Правління Леоніда Кравчука демонструвало повагу до національної історії. Державною формується запит на поглиблення досліджень з історій України. У результаті копіткої роботи вітчизняних дослідників, створено ґрунтовну наукову базу для конструювання українського національного історичного наративу, запропоновано новий історіографічний синтез, який дозволяє оновити погляд на минуле України та українців.

Розпочинається процес «відкриття» архівів, публікацій раніше заборонених історичних праць, зокрема напрацювань українознавчих зарубіжних центрів. Видавничі проекти «Повернені імена», «Реабілітовані історією» свідчать про відродження традицій національної біографістики. Важливим кроком стало впровадження у навчальний процес курсу історії України (замість курсу історії СРСР), розпочинається робота над створенням